

Justitiedepartementet
103 33 Stockholm

Betänkandet Tidiga förhör - nya bevisregler i brottmål (SOU 2017:98)

Sundsvalls tingsrätt tillstyrker i allt väsentligt förslagen i betänkandet men vill framföra följande synpunkter.

Inledning

Betänkandet innehåller många adekvata förslag som ligger i linje med den tekniska utvecklingen och i linje med arbetet främst med att effektivisera hanteringen av de stora brottmålen.

Bevisupptagning i domstol

Det ska särskilt anmärkas att förslaget om att bevis ska kunna tas upp under förundersökningen om bevisupptagningen kan få betydelse för frågan om att häva en häktning eller meddelade restriktioner är utmärkt. Detta mot bakgrund av den kritik som har framförts mot Sveriges förhållandevis långa häktningstider med restriktioner. Emellertid kan påpekas att det vore önskvärt att hålla sammanträdet för bevisupptagningen innan en eventuell omhäktningförhandling så att domstolen och åklagaren kan ta ställning till om meddelade restriktioner ska hävas senast i samband med omhäktningförhandlingen eller när beslut om fortsatt häktning tas på handlingarna.

Förslaget om att bevisning ska tas upp av domstolen på yrkande av part under förundersökningen under förutsättning att det inte är olämpligt är vidare ett effektivt sätt att handlägga större brottmål då det finns anledning att anta att handläggningen drar ut på tiden och att förhörspersoner kan vara svåra att nå när det väl är dags för huvudförhandling.

Bevisupptagning utom rätta

När det gäller förslaget om att inspelade förhör ska kunna åberopas vid huvudförhandlingar det dock angeläget att påpeka att vikten av att motförhör hålls inom kort tid efter huvudförhöret. Förslaget innebär att motförhör kan komma att hållas först vid huvudförhandlingen trots att det inspelade förhöret kan ha hållits flera månader innan huvudförhandlingen. I betänkandet påpekas att förundersökningarna kan komma att drivas framåt mer effektivt eftersom undersökningsledaren i högre grad kan utgå från berättelser som lämnas under förundersökningen. Här kan emellertid påpekas att vissa omständigheter många gånger inte framkommer innan försvaret fått tillfälle att hålla motförhör. Detta skulle då kunna leda till att förundersökningen i ett senare skede måste kompletteras. Det bör mot denna bakgrund i så stor utsträckning som möjligt eftersträvas en ordning som innebär att försvararen får tillfälle att hålla motförhör redan i samband med att bevisupptagning utom rätta äger rum.

I betänkandet påpekas vidare att den misstänktes rättigheter enligt reglerna om en rättvis rättegång inte får kränkas och att föreslagen ordning inte innebär en sådan kränkning. Konstateras ska dock att konventionens regler och Europadomstolens praxis många gånger endast innebär ett minimiskydd för den misstänkte. Det skydd som är stadgat i svensk lag är i många avseenden mer långtgående än det skydd som stadgas i reglerna för en rättvis rättegång. Europadomstolens praxis innebär att den misstänkte har rätt att förhöra vittnen och målsäganden vars berättelser åberopas mot den misstänkte. Om den misstänkte eller dennes försvarare har fått tillfälle men inte utnyttjat tillfället att ställa frågor får beviset läggas till grund för en fällande dom. Det händer naturligtvis att försvaret avstår från att ställa frågor när förhör hålls vid huvudförhandling. Om så är fallet har i vart fall rätten fått det klart för sig att försvaret verkligen fick tillfälle att ställa frågor till förhörspersonen. Vidare har rätten möjlighet att ställa frågor till förhörspersonen.

För det fall endast inspelningen åberopas, och inget förhör genom personlig inställelse åberopas, blir rätten berövad denna möjlighet.

Betänkandet innehåller vidare inget förslag om att vittnen ska avlägga ed innan beviset tas upp utom rätta. Med hänsyn till det straffansvar som edens avläggande innebär är det en rimlig ordning att vittnesed även fortsättningsvis endast ska avläggas inför rätten. I betänkandet har vidare redogjorts för det förhållandet att domstolarna värderar förhörspersoners berättelser med utgångspunkt i berättelsen som sådan och fäster mindre vikt vid den omständigheten om vittnet har avlagt ed eller inte. Detta verkar i och för sig vara en riktig observation. Det innebär dock inte nödvändigtvis att ett inspelat förhör kan få samma bevisvärde som ett förhör som hålls inför rätten utan att ed avlagts. När vittnen hörs inför rätten utan att avlägga ed är den normala ordningen att rättsens ordförande påpekar det viktiga i att tala sanning. Dessutom hålls ju motförhöret direkt efter huvudförhöret varvid det kan framkomma att vittnet i själva verket inte är lika säker på de uppgifter som denne lämnat endast några minuter innan. Mot den bakgrunden är det viktigt att parterna noga överväger risken att inspelningen kan få ett lägre bevisvärde än ett förhör, med eller utan ed, genom personlig inställelse. Påpekas ska dock att ett inspelat förhör med ett vittne är att föredra jämfört med uppläsning av polisförhör varvid förhörspersonen får svara på frågor om denne mindes bättre då jämfört med tidpunkten för huvudförhandling.

Det blir vanligare att vittnen och målsäganden inte vill uttala sig antingen av rädsla eller på grund av den påfrestning det innebär att inställa sig inför rätten vid huvudförhandling. I sådana situationer är det naturligtvis bra om det finns ett inspelat förhör. De flesta förhörspersoner gör sitt bästa för att redogöra för sina iakttagelser och sin kännedom om ett visst förhållande. Konstateras kan dock att förhörspersoner förmodligen är mer försiktiga i sina uttalanden inför rätten jämfört med att lämna sin berättelse i ett förhörssrum hos exempelvis polisen.

Yttrandet har beslutats av lagmannen Robert Schött efter föredragning av tingsfiskalen Julia Nilsson.

Robert Schött

Julia Nilsson